

Є. С. Лазеба,
аспірант, Полтавська державна аграрна академія, м. Полтава

ЕКОНОМІЧНЕ СТИМУЛЮВАННЯ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ У ПОЛТАВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

E. Lazeba,
PhD candidate, Poltava State Agrarian Academy, Poltava city

ECONOMIC INCENTIVES FOR RATIONAL LAND USE AND PROTECTION IN POLTAVSKIY REGION

Земля України є унікальним (особливим) капіталом у здатності не лише утримувати свою вартість, але й підвищувати з часом. Це основна складова природних ресурсів, основа рослинного і тваринного світу, головний засіб виробництва у сільському господарстві. Зазначено, що у Полтавській області найвища орендна плата за даними 2015 року, що свідчить про її родючість. Розкрито та проаналізовано суть економічного стимулювання раціонального використання та охорони земель в Україні. Запропоновано впровадження досвіду іноземних держав щодо покращення стану та відновлення земель. Розглянуто сучасний стан кредитування аграрних підприємств в Україні. Наведено дані щодо виконання регіональних програм у Полтавській області спрямованих на раціональне використання та охорону земель. Розроблено пропозиції щодо запровадження економічного стимулювання раціонального використання та охорони земель у Полтавській області.

Land of Ukraine is unique (special) capital in the ability not only to retain their value, but also increase over time. This is the most important component of the natural resources, the foundation of flora and fauna, the main means of production in agriculture. In the Poltava region the highest rents according to 2015, indicating that its fertility stated. The essence of economic incentives for sustainable use and protection of land in Ukraine revealed and analyzed. Implementation experience of foreign countries for improvement and restoration of lands proposed. Current state loans for agricultural enterprises in Ukraine are considered. Data on the implementation of regional programs in the Poltava region aimed at sustainable use and protection of land are. Proposals to introduce economic incentives for rational use and protection of land in Poltava region are developed.

Ключові слова: економічне стимулювання, земельні ресурси, кредитування аграрних підприємств, раціональне використання, охорона земель, податкові пільги, Земельний кодекс України.

Key words: economic incentives, land resources, crediting agricultural enterprises, rational use, land protection, tax benefits, the Land Code of Ukraine.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Україна знаходиться на шляху побудови та розвитку демократичної соціально-орієнтованої держави. Проголосивши Людину найвищою цінністю (що вказано у Конституції України), Верховна рада та Уряд краї-

ни на чолі з Президентом спрямовують свої зусилля на забезпечення підвищення рівня життя населення нашої держави. Реальним кроком є проголошення та здійснення земельної реформи, метою якої є передача у приватну власність землі тим, хто її обробляє.

Економічне стимулювання раціонального використання та ефективної охорони земель становить комплекс взаємозалежних заходів, спрямованих на підвищення зацікавленості осіб, які здійснюють використання земель, у збереженні та відтворенні родючості ґрунтів, захисті земельних ресурсів від негативних наслідків господарської діяльності людини. Завданням охорони земель є забезпечення збереження та відновлення земельних ресурсів, екологічної цінності природних і набутих якостей землі.

Полтавщина розташована в центральній частині України в лісостеповій зоні з помірно-континентальним кліматом. Із загальної площі області 28,75 тис. км² (4,6 % площі України) 9,9 % складають ліси та інші лісовкриті площі, 5,16 % займають поверхневі водойми, 75,4 % території — сільгоспугіддя, в тому числі рілля — 61,6 %. Найбільш поширені в області ґрунти — чорноземи. Вони займають майже дві третини території області.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Вивченню цього питання приділяється значна увага, свідчення чого є регулярні та численні публікації у наукових виданнях. Також часто спостерігається потік новин в українських спеціалізованих виданнях та Інтернет ресурсах щодо питань земельних ресурсів, їх збереження та відновлення. Як свідчать літературні дані, вагомий внесок у розвиток теоретико-методологічних засад формування економічного стимулювання раціонального використання та охорони земель зробили такі вчені, як П.П. Борщевський, В.П. Галушко, Г.Д. Гуцуляк, А.С. Даниленко, Д.С. Добряк, Й.М. Дорош, Л.Я. Новаковський, П.Т. Саблук, А.М. Третяк, М.М. Федоров та низка інших. Однак ця проблема потребує глибшого дослідження й пошуку нових шляхів удосконалення ефективного використання та охорони земель, у тому числі у Полтавській області.

МЕТА СТАТТІ

Метою наукового дослідження є обґрунтування та розроблення теоретичних та практичних засад і рекомендацій економічного стимулювання раціонального використання та охорони земель у Полтавській області.

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У цілому Полтавська область має значний агро-ресурсний потенціал. Основна частина земель області, близько 75,0 %, знаходиться у сільськогосподарському використанні. Сільськогосподарська освоєність території складає більше 60 %. За останніми дослідженнями у Полтавській області найбільша вартість оренди землі в Україні, що свідчить про її родючість та якість. Так, середня вартість оренди землі в Україні на квітень 2015 року складає 727,6 грн./га на рік. Тоді як у Полтавській області за один гектар землі, взятої в оренду, потрібно буде заплатити в середньому 1327 грн. на рік.

Відповідно до вимог Земельного кодексу України, прийнятого 25 жовтня 2005 року, економічне стимулювання охорони земель спрямоване на по-

силення зацікавленості власників і користувачів, у тому числі орендарів, у збереженні та відтворенні родючості ґрунтів, захисті земель від негативних наслідків виробничої діяльності. Відповідно у ст. 205 Глави 35 Земельного кодексу (ЗКУ) зазначено наступне:

1. Економічне стимулювання раціонального використання та охорони земель включає:

а) надання податкових і кредитних пільг громадянам та юридичним особам, які здійснюють за власні кошти заходи, передбачені загальнодержавними та регіональними програмами використання і охорони земель;

б) виділення коштів державного або місцевого бюджету громадянам та юридичним особам для відновлення попереднього стану земель, порушених не з їх вини;

в) звільнення від плати за земельні ділянки, що перебувають у стадії сільськогосподарського освоєння або поліпшення їх стану згідно з державними та регіональними програмами;

г) компенсацію з бюджетних коштів зниження доходу власників землі та землекористувачів внаслідок тимчасової консервації деградованих та малопродуктивних земель, що стали такими не з їх вини [3].

Однак ці засади не діють автоматично, потрібно здійснювати послідовне державне регулювання природокористування, зокрема землекористування, залучаючи економічні стимули до екологічно спрямованої діяльності суб'єктів господарювання.

Ще в кінці 2014 року Уряд України заявляв про наміри скоротити кількість податків із 22 до 9. Ці наміри були закріплені у Коаліційній угоді. Згодом з'ясувалося, що законом "Про внесення змін до Податкового кодексу (ПКУ)", ухваленим 28 грудня 2014 року, збережено туристичний збір та збір за паркування транспортних засобів.

Так, кількість податків скоротилася з 22 до 11 (7 загальнодержавних податків (ст. 9 ПКУ), 2 місцевих податки та 2 місцевих збори (ст. 10 ПКУ)), до яких можна також додати і тимчасовий податок — військовий збір. Дані податки встановлюють лише мізерні пільги із сплати податку на прибуток підприємств та пільги із сплати земельного податку, що за певних умов можуть використовуватися особами, які здійснюють заходи з охорони земель.

Зокрема, пп. 283.1.2 ст. 238 ПКУ передбачає, що за "землі сільськогосподарських угідь, що перебувають у тимчасовій консервації або у стадії сільськогосподарського освоєння" земельний податок не справляється [7].

Щодо кредитних пільг, то 29 квітня 2015 року Постановою № 300 Кабінет Міністрів України затвердив "Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки заходів в агропромислового комплексу шляхом здешевлення кредитів". Відповідно до документа, компенсація надається на конкурсній основі за укладеними кредитними договорами за умови, що сума відсотків за користування кредитами та оплата інших банківських послуг, пов'язаних з обслуговуванням кредиту, не пере-

вищує 30 % річних. "Компенсація надається у розмірі 50 відсотків облікової ставки Національного банку, що діє на дату нарахування відсотків за користування кредитами, але не вище розмірів, передбачених кредитними договорами, за кредитами, залученими у минулому та поточному роках, відсотки за користування якими нараховані і сплачені у поточному році", — зазначається у постанові. Компенсації підлягають відсоткові ставки за кредитами, залученими для покриття витрат, пов'язаних із закупівлею пально-мастильних матеріалів, насіння, мінеральних добрив, засобів захисту рослин, запасних частин для ремонту сільськогосподарської і зрошувальної техніки та обладнання, енергоносіїв, та оплати послуг, пов'язаних з виконанням ремонтних робіт, робіт (послуг) з підготовки та обробки ґрунту, захисту рослин від хвороб і шкідників, збирання врожаю та ін. Під час прийняття рішення щодо надання компенсації перевага надається позичальникам, які мають чистий дохід (виручку) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за останній рік до 10 млн грн. та тим, які провадять діяльність з вирощування та розведення великої рогатої худоби молочних порід, іншої великої рогатої худоби.

На наш погляд, залишається актуальним розробка механізму надання пільг для здійснення заходів згідно із програмами використання і охорони земель. Слід звернути увагу на досвід пільгового кредитування Чехії. У даній країні було створено фонд для забезпечення залучення інвестицій у сільське господарство. Фонд здешевлював кредити комерційних банків за умови виконання певних умов (фінансування проєктів, що повністю відповідають вимогам програми; здійснення підтримки проєкту один раз; підтримка не надається суб'єктам, які не виконують свої зобов'язання щодо до держави, мають нерегульовані вимоги). Залежно від терміну погашення позики гарантується: до 50 % кредиту — якщо його погашають за 2 роки; до 70 % — за погашення за 5 років; до 85 % — за терміну погашення понад 5 років. Фонд виплачує за позичальника обумовлену частину відсотка, оголошує щоквартально (відсутність стабільності для самого позичальника, внаслідок чого виникає проблема з побудовою перспективного планування). Процедура надання коштів виглядає наступним чином: претендент готує бізнес-план та надає його у комерційний банк для отримання кредиту. Якщо банк готовий позичити кошти, фермер подає заяву до Фонду і у разі позитивного рішення останній видає субсидію або гарантію [1].

Умовою надання коштів зазначається факт погіршення земель не з вини суб'єктів, що здійснюють поліпшення (п. "б" ч. 1 ст. 205 ЗКУ), а цільовим призначенням коштів визначається лише відновлення земель. Процитована норма самостійного регулятивного навантаження не несе.

Слід зупинитися на тому, що закони про державний бюджет на відповідний рік традиційно передбачали видатки на "докорінне поліпшення земель" незалежно від причин, що спричинили необхідність такого поліпшення. Бюджетне фінансування за напрямом "Докорінне поліпшення земель науково-дослідних господарств" на 2015 рік не передбачене.

Порядок використання наданих коштів (які не віділяються, як правило) на сьогодні визначається Постановою Кабінету Міністрів України від 13.02.2012 року № 104 "Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки заходів в агропромисловому комплексі" (стосується, зокрема, "фінансування заходів із захисту, відтворення та підвищення родючості ґрунтів"), наказом Мінагрополітики та Мінфіну "Про затвердження Порядку використання коштів Державного бюджету України на оплату робіт з докорінного поліпшення земель" від 27.01.2002 року № 58/136. Порядок передбачає розподіл коштів між підприємствами на підставі рішень конкурсних комісій, які здійснюють процедуру конкурсного відбору на підставі наказу Міністерства аграрної політики "Про затвердження Положення про умови проведення конкурсу на надання коштів Державного бюджету України на оплату робіт з докорінного поліпшення земель" від 31.07.2002 року № 216. Виділення коштів місцевого бюджету може регулюватися на регіональному та локальному рівні.

Щодо пункту в) ЗКУ, то його виконання не можливе, оскільки звільнення від плати за землю земельних ділянок, що перебувають у стадії поліпшення їх стану згідно з державними та регіональними програмами (п. "в" ч. 1 ст. 205 ЗКУ; ст. 27 Закону України "Про охорону земель") не передбачене у Податковому кодексі України.

Чинне законодавство України а саме: ст. 171, 172 ЗКУ, наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 26.04.2013 року № 283 "Порядок консервації земель", не регламентують засад компенсації. У свою чергу закони про державний бюджет, як правило, не передбачають виділення коштів на компенсацію.

При розробці законодавства щодо компенсації при здійсненні консервації земель можна врахувати досвід Польщі. Програма активізації сільської місцевості, розпочата напередодні вступу Польщі до ЄС, передбачає, зокрема, компенсаційні доплати за заліснення сільськогосподарських земель та здійснення догляду за насадженнями. Отримувачами компенсації є сільськогосподарські виробники або їх групи, залісненню підлягає не менше 3 га. Оплата здійснюється одноразово з розрахунку: через рік — фінансова допомога на заліснення; за 5 років — премія за опіку; за 20 років — премія за заліснення [4].

Сільськогосподарське кредитування є одним із основних джерел фінансування сільськогосподарських підприємств. Однак дослідження процесу кредитування сільського господарства, який здійснюється за останні роки, свідчить про наявність у цій сфері проблем.

Станом на 1 січня 2015 року в Україні, за даними Національного банку України, налічувалося 163 банки, що на 17 одиниць менше ніж роком раніше (180 банків станом на 01.01.2014 року). Тільки 20 із них практикують у своїй діяльності надання послуг з агрокредитування [6]. Проблемою у кредитному забезпеченні аграрних підприємств є неврахування специфіки і особливостей аграрного сектора економіки, нестабільна фінан-

сова підтримка держави та нерозвиненість кредитування цих підприємств іншими кредитними структурами, які повинні відігравали вагомий роль у фінансуванні таких підприємств.

Кількість банків, які займаються агрокредитуванням, останнім часом щорічно зменшується. Особливо цей процес став очевидним восени минулого року. Чимало банків перенаправили свої гроші з аграрного сектору в машинобудування, інші галузі національної економіки.

Банк кредитує за наявності заставного майна і бажано, щоб його вартість на 200—250 % перевищувала суму позики. Якщо, наприклад, ви хочете взяти кредит на 100 тис. грн., то вам потрібно надати заставу на 200—250 тис. грн. Це пояснюється фінансовою кризою у країні, високим рівнем інфляції. Тому банки хочуть убезпечити себе від можливих фінансових ризиків [5].

Проблемою також є те, що здебільшого кредитні кошти використовуються для придбання посівного матеріалу, техніки та пального. Це свідчить про те, що фактично кредитування не можна ідентифікувати як дієвий інструмент стимулювання раціонального аграрного землекористування. Лише в окремих випадках кошти спрямовуються на відновлення порушених земель, їх захист від антропогенного навантаження та втрати родючості.

Для вдосконалення кредитування як інструменту стимулювання раціонального аграрного землекористування необхідно розробити та впровадити механізм, за яким пільгові кредити за зниженими ставками будуть надаватися за цільовим призначенням: на вдосконалення структури сільськогосподарських угідь і посівних площ, ґрунтозахисний обробіток земель, застосування біологічних методів захисту рослин та сучасної сільськогосподарської техніки тощо.

У Полтавській області проводиться робота щодо виконання робіт з охорони земель та впровадження заходів із збереження та підвищення родючості ґрунтів.

Так, протягом 2013 року у Полтавській області проведено консервацію 0,436 тис. га деградованих та малопродуктивних земель, що менше у 3,3 рази у порівнянні з попереднім роком (у 2012 році — 1,456 тис. га, що більше ніж у двічі обсягів попереднього року; у 2011 році — 0,695 тис. га, що на 0,035 га, або на 5 % більше ніж у 2010 році; у 2010 — 0,66 тис. га земель), потребують консервації ще 38,791 тис. гектарів [8].

У 2013 році в області розпочато реалізацію Регіональної цільової програми розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну річки Дніпро Полтавській області на період до 2021 року (затверджена Рішенням шістнадцятої сесії шостого скликання Полтавської обласної ради від 23 травня 2013 року). Зазначеною Програмою передбачені видатки: на реконструкцію і будівництво берегоукріплювальних споруд на суму 51,84 млн грн., на заліснення прибережних захисних смуг на суму 11,283 млн грн., а також на інші заходи, виконання яких дозволить поступово зменшувати площі еродованих, підтоплених земель та зсувонебезпечних ділянок.

Для інженерного захисту від підтоплення з обласного фонду у 2010 році витрачено кошти в розмірі 412,4 тис. грн. У 2011 році на берегоукріплювальні заходи передбачалося фінансування з екологічного фонду в розмірі 780 тис. грн., станом на 01.01.2012 року освоєно — 472,78 тис. грн.; у 2012 році — в розмірі 1269,0 тис. грн., станом на 01.01.2013 профінансовано — 337,912 тис. грн.; у 2013 році 873,746 тис. грн., станом на 01.01.2014 рік профінансовано — 552,046 тис. грн.

З початку 2015 року у Полтавській області у порядку відшкодування втрат сільськогосподарського та лісогосподарського виробництва нараховані кошти у розмірі 556,3 тис. грн. До бюджетів усіх рівнів з початку року (з урахуванням заборгованості минулих років) надійшло 2155,5 тис. грн. Кошти, що надійшли, частково (у сумі 203,6 тис. грн) використані на заходи, передбачені статтею 109 Земельного кодексу України, а саме: 172,7 тис. грн. — на інвентаризацію земель та 30,9 тис. грн; — на проведення нормативної грошової оцінки земель. На сьогодні залишок коштів, що надійшли у порядку відшкодування втрат сільськогосподарського та лісогосподарського виробництва в області на спеціальних рахунках відповідних місцевих рад становить 16193,7 тис. грн. [8].

На нашу думку, органам виконавчої влади та місцевого самоврядування Полтавської області слід прикласти зусилля для забезпечення виконання робіт з охорони земель за кошти, які надійшли у порядку відшкодування втрат сільськогосподарського та лісогосподарського виробництва та наявні на спеціальних рахунках місцевих рад. Зокрема на розробку схем із землеустрою щодо використання та охорони земель на території відповідних адмінутворень (район, місцеві ради).

Важливими складовими використання та охорони земель є схеми і проекти землеустрою, які дають змогу враховувати умови землекористування, його ґрунтово-кліматичні ресурси і на цій основі диференційовано визначати комплекс заходів щодо використання та охорони земель, підвищення родючості ґрунтів та покращення їх складу.

Через те, що більшість земель сільськогосподарського призначення — орендовані землі, економічне стимулювання раціонального землекористування має впроваджуватися саме для таких земель. Цікавим є запровадження екоплатежів, які сплачують орендарі за погіршення якості земель та екологічного стану ґрунтів під час користування орендованими ділянками. Також доцільним було б введення у Полтавській області заохочувальних економічних заходів для орендарів, які здійснюють заходи з поліпшення якісного стану земельних ділянок: субсидії, пільги, компенсації — за умови підвищення вмісту гумусу та родючості ґрунтів.

Оскільки більшість договорів оренди земельних ділянок укладаються строком на 1—5 років, це не спонукає землекористувачів належним чином піклуватися про якісний стан ґрунтів. Відтак, доцільно законодавчо визначити мінімальний строк оренди земель, який забезпечував би раціональне використання та охорону сільськогосподарських угідь. На нашу думку, цей строк має становити не менше 7—9 років [2].

У зв'язку з незадовільним станом матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників (на 100 га ріллі нараховується трохи більше 1 трактора та 0,5 зернозбиральних комбайнів на 100 га зернових культур тощо) держава повинна бути зацікавлена в тому, щоб забезпечити землекористувачів сучасними засобами виробництва та матеріалами промислового походження, які б відповідали вимогам ресурсоекологічної безпеки ведення аграрної діяльності і використання землі. Оскільки оптимальне технічне забезпечення аграрних підприємств є основою для раціонального землекористування. Посилення дії примусових і стимулюючих важелів економічного механізму раціоналізації землекористування сприятиме нагромадженню коштів та покращанню фінансування землеохоронної діяльності.

Таким чином, для покращення фінансування та забезпечення охорони земель у сільському господарстві необхідно використовувати економічні важелі раціонального земельного користування: дотації, субсидії, податкові та кредитні пільги, компенсацію втрати доходів через консервацію ґрунтів, застосування відповідної цінової політики щодо виробництва екологічно чистої продукції, платність землекористування, додаткове оподаткування, екологічні збори за погіршення якісних показників ґрунтів, штрафи за порушення принципів раціонального землекористування.

Усі кошти, які надходять від платежів за порушення землеохоронного законодавства, мають нагромаджуватися в Державному земельному банку, а їх використання має бути тільки за цільовим призначенням. Потребують удосконалення нормативно-законодавчі акти у розрізі землекористування та охорони земельних ресурсів з тим, щоб значно підвищити роль та значення економічних важелів в управлінні використанні земель аграрними суб'єктами.

ВИСНОВКИ

Отже, суть економічного стимулювання раціонального використання та охорони земель полягає у створенні органами державної влади та місцевих органів управління сприятливих умов, які б спонукали власників землі та орендарів активно приймати участь у виконанні заходів, пов'язаних з раціональним використанням та охороною земель в умовах розбудови незалежної держави.

Першочерговою метою економічного стимулювання раціонального використання та охорони земель у Полтавській області має стати ефективне володіння землею, збереження та відтворення родючості українських ґрунтів. Застосування державою заходів екологічного впливу на землевласників та землекористувачів повинно відбуватися у поєднанні з дією ринкових механізмів та побудови моделі раціонального використання і охорони земель. Тільки у такому поєднанні буде отриманий максимальний ефект у сфері екологічно безпечно-го й раціонального використання та охорони земель.

Література:

1. Бородин К. Финансирование общей сельскохозяйственной политики в Европейском Союзе / К. Бо-

родин // Международный сельскохозяйственный журнал. — 2005. — № 3. — С. 13—14.

2. Дідковська Л.І. Економічний механізм раціонального використання та охорони земельних ресурсів в аграрній сфері: автореф. дис. канд. екон. наук: спец. 08.07.02 / Л.І. Дідковська / Об'єднаний інститут економіки НАНУ і Державна установа "Інститут економіки та прогнозування НАНУ". — Київ, 2006 — 20 с.

3. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>

4. Костишин О.О. Економічний механізм регулювання землекористування в Україні / О.О. Костишин, Н.Є. Стойко // Науковий вісник НЛТУ України. — 2013. — Вип. 23.16. — С. 248—254.

5. Назаренко М. Кредитні спілки перетворилися на основних кредиторів малих та середніх сільгоспвиробників [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://cure.org.ua/ua/novini/kreditn-splki-peretvoril.html>

6. Національний банк України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>

7. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

8. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища у Полтавській області у 2013 році [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.ecobank.org.ua/NB/Documents/Forms/AllItems>

References:

1. Borodin, K. (2005), "Financing the common agricultural policy in the European Union", *Mezhdunarodnyj sel'skhozjajstvennyj zhurnal*, vol. 3, pp. 13—14.

2. Didkovs'ka, L.I. (2006), "Economic Mechanism of the Rational Use and Land Resources Protection in the Agrarian Sphere", Ph.D. Thesis, Economics of Agriculture and Agroindustrial Complex, State organization "Institute of economy and forecasting of the National academy of sciences of Ukraine", Kyiv, Ukraine.

3. The Verkhovna Rada of Ukraine (2015), Land Code of Ukraine, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2768-14> (Accessed 26 May 2015).

4. Kostyshyn, O.O. and Stojko, N.Ye. (2013), "The economic mechanism of regulation of land use in Ukraine", *Naukovyj visnyk NLTU Ukrainy*, vol. 23.16, pp. 248—254.

5. Nazarenko, M. (2015), "Credit unions have become the main creditors of small and medium farmers", available at: <http://cure.org.ua/ua/novini/kreditn-splki-peretvoril.html> (Accessed 26 May 2015).

6. National Bank of Ukraine (2015), available at: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index> (Accessed 26 May 2015).

7. The Verkhovna Rada of Ukraine (2015), Tax Code of Ukraine, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (Accessed 26 May 2015).

8. A regional report on the state of the environment in the Poltava Region in 2013 (2014), available at: <http://www.ecobank.org.ua/NB/Documents/Forms/AllItems> (Accessed 26 May 2015).

Стаття надійшла до редакції 26.05.2015 р.